

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search
<http://ageconsearch.umn.edu>
aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

**ÖNFELADÁS HELYETT ÖNELLÁTÁS A HEGYALJA KISTÉRSÉGBEN
– HEGYALJA KISTÉRSÉG FEJLESZTÉSI ALTERNATÍVÁI –**

**Self-sufficiency instead of self-deprivation in Hegyalja microregion - developing
alternatives of Hegyalja microregion -**

BENCZE Zselyke – CSOMAI Emőke – TAMÁS Botond

Összefoglalás:

A Hegyalja Kistérség Székelyföld délnyugati peremvidékén, Hargita megyében található. Az ősi hagyományokkal rendelkező településekből álló kistérség, – amelyet nem kerülte ki a szocialista rendszerre jellemző és annak bukását követő társadalmi-gazdasági hanyatlás és lemaradás –, mára egy hátrányos, periférikus helyzetű kistérséggé vált, mely nem csupán viszonylagos földrajzi elszigeteltségéből adódik. A túlnyomó részben hegyvidéki településekből álló térségben, a hagyományok leértékelődése és a demográfiai hanyatlás mellett születtek kezdeményezések, melyek kudarcának következtében sokan úgy vélték, hogy a szomszédos Sóvidék Kistérséggel való társulás megoldást hozhat az egyre kilátástalanabb helyzetűvé váló térségben és ezáltal fellendíthető annak gazdasági, társadalmi élete. Mi úgy gondoljuk, hogy ez a társulás nem volt szükségszerű, és szeretnénk bizonyítani, hogy léteznek olyan intézkedések, amelyekkel a kistérség önmagában is sikeressé válhatna. Az esettanulmányunk kidolgozásában figyelembe vettük és ennek alapján elemeztük a helyi természeti adottságokat, valamint a társadalmi és gazdasági szempontokat is. A helyi hagyományok továbbélésében véltük

felfedezni a fejlődést elősegítő potenciál túlnyomó részét, ami a helyi identitás növelésében, a hagyományok átadásával, nagy szerepet vállalhatna a térségben. A helyi lehetőségekre és Székelyudvarhely segítő erejére alapozva dolgoztuk ki az általunk vélt önellátó, fenntartható kistérségre vonatkozó intézkedéssort. A helyi önkormányzat és a közbirtokosságok összefogásával és a kidolgozott intézkedések figyelembe vételével és alkalmazásával a kistérség területén levő települések fejlődését segítené elő, önálló alapokra támaszkodva.

Kulcsszavak: periférikus, önellátó, vidék

Abstract

The Hegyalja microregion lies on the southwestern edge of Székelyföld (Szeklerland). It is part of the Harghita County. The villages and towns of the region have strong and old traditions. Of course this microregion too, was deeply affected by the social and economic impact of communism and its breakdown. Due to economic difficulties, ever increasing demographic erosion and to some extent also as a result of its geographical position the Hegyalja region has become a disadvantaged territory.

There were some attempts to deal with the demographical decrease and the devaluation of traditions but they mostly

have failed. This caused the leaders of the region to initiate a merge with the Sóvidék microregion as they were hoping to get better results of the two neighboring regions working together. They were hoping to solve the problems of both regions by this merge and to achieve social and economic goals. We think that this partnership is not necessary for the Hegyalja microregion and we would prove that the region alone could become a successful and developing part of the country. When working on this case study we took into consideration the natural capabilities, economic and social aspects of the region too. We run an analysis, and the preliminary results prove us that the future of the region lies in the development

of endogenous possibilities. These are the ones that through reviving local traditions help increasing the awareness of local identities. The series of measures we suggest imply that development could be achieved based on the local resources, possibilities and the help of Székelyudvarhely (Odorheiu Secuiesc) which is the regional center. With the cooperation of the councils and other organizations and implementation of these measures we believe that the development of the villages in this microregion could be achieved based on local resources.

Keywords: peripheral, self-supporting, region

JEL kód: R51; R58

BEVEZETŐ

A kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem Földrajz Karának három harmadéves területfejlesztő hallgatója arra vállalkozott, hogy egy székelyföldi kistérség, a Hegyalja Kistérség fejlesztési alternatíváit megkísérelje bemutatni.

A témaválasztás indokolt volt számunkra, ugyanis egy már nem létező kistérségről szól esettanulmányunk, mely a kezdeményezések hiánya következtében 2011-ben társulni kényszerült a szomszédos Sóvidék Kistérséggel. Esettanulmányunkkal szeretnénk bebizonyítani, hogy a Hegyalja Kistérség önmagában is megállná helyét a román gazdaságban és a helyi potenciálok ésszerű kihasználásával egy önellátó kistérséget valósíthatnánk meg. Reményeink szerint a helyi adottságokra koncentrálva és Székelyudvarhely segítő erejével a kistérséget olyanná alakíthatjuk, ahonnan nem vágnak külföldre a fiatalok és tapasztalataikat, tudásukat hazájukban kamatoztathatják a további fejlődés érdekében.

Mint minden volt szocialista államban, Romániában is megnevezhetőek a szocialista rendszer nyertesei és vesztesei. A vidékfejlesztés elhanyagolása és az urbanizáció előtérbe helyezésének következtében elmondható, hogy a rendszer nyertesei főleg a nagyvárosok illetve a határ menti térségek lettek. Ennek következtében a rendszerváltás okozta gazdasági és társadalmi átstrukturálódás miatt a vidéki térségek nagy hátránnyal indultak el a szocializmus összeomlását követő új úton. Azonban ez már a múlt és úgy gondoljuk, hogy a lehetőségek kihasználásával az évek során felhalmozódott hátrány ma már behozható. Ennek reményében írjuk esettanulmányunkat!

A HEGYALHJA KISTÉRSÉG BEMUTATÁSA

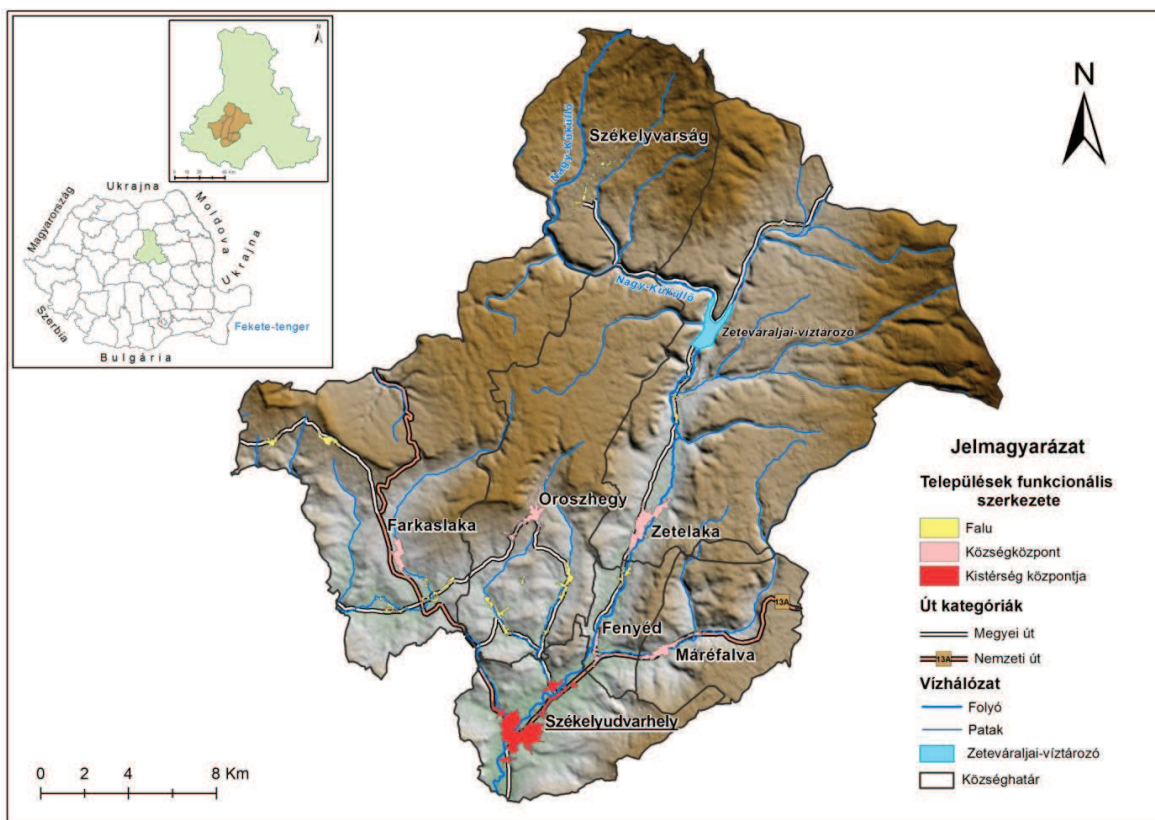
Földrajzi áttekintés

A Hegyalja kistérség a Kárpát-medencében, a történelmi Székelyföld délnyugati peremvidékén, Hargita megyében található, a megye összterületéből (6639 km²) 562,29 km²-t

(8,46%) kitéve (Horváth, 2003). A Keleti-Kárpátok részét képező vulkanikus Hargita és a Küküllőmenti-dombvidék találkozásánál, az Udvarhelyi-medence részét képezi (Váradi, Lőwei, 1999). A hat községet magába foglaló kistérség északon a Nagy-Küküllő forrásától, Székelyvarságtól dél irányba, a történelmi Udvarhelyszék, valamint az Udvarhelyi medence központi településéig, Székelyudvarhelyig húzódik (Imecs et al., 2011).

Morfológiai viszonylatban a legalacsonyabb tengerszint feletti magasságot Székelyudvarhelyen találjuk 470 méteren, a legmagasabb pontot pedig a kistérség legészakabbik településén, Székelyvarságon, ahol meghaladhatja a 900 métert is. A Nagy-Küküllő szeltes, havas alatti dombvidékes térséget főként erdős domborok alkotják, melyek meghatározzák a térség természeti viszonyait, ugyanakkor tompítják az éghajlati szélsőségeket, elviselhetőbbé téve a téli hidegeket. A domborzat tagoltsága miatt változó éghajlat figyelhető meg a térségben (Székelyudvarhely Megyei Jogú Város Hivatalos Honlapja, 2014). A Hegyalja kistérség alapvetően az erre a vidékre jellemző tipikus hegyvidéki kis- és aprófalvas hálózattal rendelkezik (Horváth, 2003). Az említett térszerkezet, a középkori időkből örökölt hosszú, keskeny szántóparcella-kötegek kezdetben megnehezítették a gazdasági funkciók gyarapodását. A mezőgazdaság fejlődésével viszont jelentkezett az igény, hogy egyre jobban megközelítsék a főutakat. Így a teljes elszigetelődést legyőzve alapvetően megváltozott a falvak gazdaságföldrajzi helyzete, fokozatosan formálódtak ki a halmazos, szalagtelkes falvak.

A kistérség egyik előnye, hogy részét képezi a megyei jogú város Székelyudvarhely, mely egy fontos közúti csomópontot képez, ugyanis Csíkszeredától 52, Marosvásárhelytől 100, Kolozsvártól 200, míg Brassótól 100 km-re fekszik.

1. ábra: A Hegyalja Kistérség áttekintő térképe.

Forrás: ESRI HDR 100 adatai alapján saját szerkesztés

Történelmi áttekintés

Udvarhelyszék területe számos községet és falvat foglal magában, amely körbeöleli a szék szívéét, Székelyudvarhelyt. Ezen a térségen belül hozták létre a Hegyalja kistérséget, amelyhez mindössze hat község csatlakozott a hozzájuk tartozó falvaikkal, valamint Udvarhelyszék anyavárosával, Székelyudvarhellyel. A kistérség jogilag 1999-ben jött létre, aminek vezetője és karbantartója Székelyudvarhely és Zetelaka község volt, 2011-ben viszont társult a szomszédos Sóvidék Kistérséggel. Azóta, mint Hegyalja-Sóvidék Kistérség létezik és tevékenykedik (Vofkori, 2006, Sóvidék-Hegyalja egyesület honlapja).

A „telegdi” székelyeket először 1224-ben említi egy oklevél, melyet bizonyít az akkori Udvarhely egyháznak megalapítása a XI-XII században. Ekkoriban a város képviselhetette az egész Székelyföld főhelyét. Először mezővárosként 1485-ben említik a Báthori István országbíró által kiadott oklevélben. Az ezt követő háborúk, forradalmak megviselték ugyan a város fejlődését, terjeszkedését, de átvészelve a nehéz időszakokat újra fellendülésbe kezdett, amelyet bizonyít a szervezetet alkotó asztalosok, kalaposok, szíjgyártók, cipészek, fuvaros mesterek, ácsok jelenléte is. Mindezek után 1876-ban pedig Székelyudvarhely elnyerte az új vármegye megyeszékhelyi pozícióját. Ahogyan a város terjeszkedett, úgy fejlődött kulturális és szellemi szempontból. A XX. században Székelyudvarhely, mint rendezett tanácsú város első számú szellemi és közigazgatási területté nőtte ki magát, annak ellenére, hogy az I. Világháború vagy ennek következtében létrejövő emigráció súlyosan befolyásolhatta volna: „az akkori lakosság 10.244 főről 8.158 főre csökkent” (Székelyudvarhely Megyei Jogú Város Önkormányzatának honlapja). A település központi szerepe a szocialista rendszer és ideológia áldozatául esve meggyengült, mivel 1968-ban a megyésítés elkobozta a város több száz éves közigazgatási központként jelentkező szerepét. A rendszer bukása után (1989) a szocializmus idején felfuttatott vállalatok nem tudtak alkalmazkodni a piacgazdaságban kialakult versenyhez, melynek következtében ezek hanyatlani, majd bezárni kényszerültek, ami a munkanélküliségi ráta növekedéséhez vezetett. Napjainkban a város igyekszik újra a fellendülés útjára lépni. A gazdasági helyzet egyre javul, a társadalom kezdi visszanyerni lelkes, fejlődő kisvárosi mivoltát, ami a kis- és középvállalkozások fellendülésében mutatkozik meg, visszaszorítva a munkanélküliséget. Székelyudvarhely „iskolavárosi” jellegének több évszázados múltja van, amelynek „iskolavárosi” címére rá is szolgált a történelem során. „Első iskoláját a római katolikus gimnáziumot 1593-ban alapították, református kollégiumát 1670-ben, a kiegyezés után néhány évvel, 1871-ben, az Eötvös József-féle iskolareform keretében Állami Főreáliskola nyitotta meg a városban kapuit, s a millennium küszöbén, 1893-ban Kő- és Agyagipari Szakiskola is létesült itt a szakmai oktatás székelyföldi meghonosítására” (Vofkori, 1995). Ezek az iskolák nem csak a helyi, hanem a környékbeli falvakról, távolabbi vidékekről ingázó gyerekek tanulási lehetőségeit biztosították. Ma már a kulturális- és iskolavárosi jelleg mellett a kreatív vállalkozások és ezek összefogásának ereje, valamint a vállalkozói szellem határozza meg Székelyudvarhely szerepét. A következőkben a kistérség községeit vázoljuk fel.

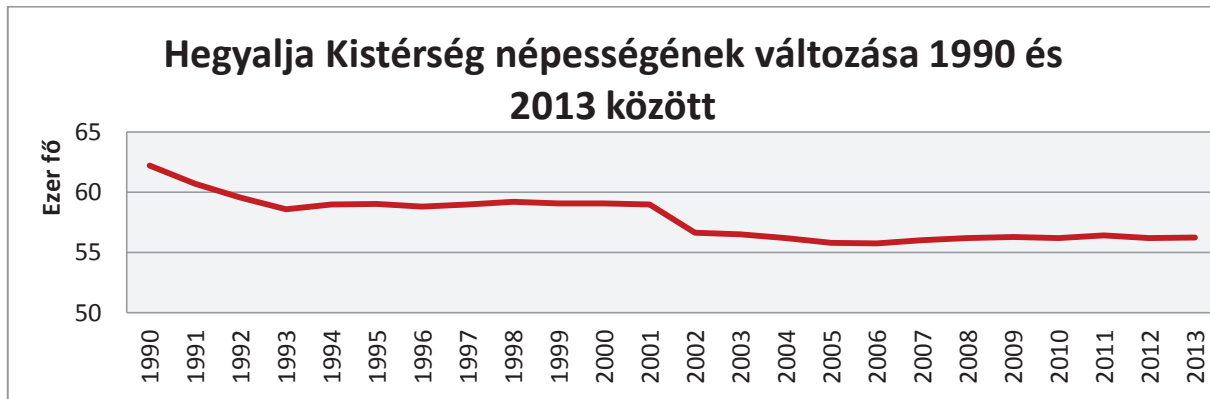
A községek megalakulása, amelyek képviselhetik a Hegyalja kistérséget Székelyudvarhellyel együtt, szintén a Honfoglalás vagy az azt követő időszakra tehetőek. A kistérséget alkotó községeknek nagy kiterjedésű erdőállományai vannak, így Zetelaka, Fenyéd és Varság község számára is a kezdetektől a fakitermelés és annak különböző módú felhasználása jelentette és jelenti napjainkban is a megélhetést. A fakitermelés és annak felhasználása mellett a község és környéke igyekszik a mezőgazdasági lehetőségeket is kihasználni annak ellenére, hogy gyenge minőségű hegyvidéki talajtípusok jellemzik a térséget. Farkaslakán a „szenes”

emberek élnek, akiknek már a falu első említése után is a fő foglalkozásuk a szénégetés volt. Máréfalva községben nem volt fő foglalkozás a fakitermelés és feldolgozás, ezért az állattenyésztésen és növénytermesztésen kívül napjainkban a turizmus lehető legnagyobb kihasználása a fő jövedelemforrás, a népi hagyományok és mesterségek ápolása által. Oroszhegy község kiemelkedő a többi község közül, ugyanis a kiterjedt gyümölcsösöknek köszönhetően a pálinkafőzés hagyományával országos szintű hírnevet szerzett magának. Napjainkban a kistérség területén nagy hangsúlyt kapott a mezőgazdaságon belül a gyümölcsstermesztés és annak különböző módú felhasználása, amely több évtizedes múltra tekint vissza. A községek megalakulásuktól kezdődően majdnem teljes mértékben római katolikusok, székely, magyar ajkú nép, melyek igyekeznek kielégíteni a székely ember igényeit úgy, hogy ott maradva ápolja és fenntartsa a jövő nemzedékeinek a megannyi táji szépségekben rejlő adottságokat és értékeket.

Társadalmi és gazdasági áttekintés

Romániában a szocializmus összeomlása után radikális változások mentek végbe a gazdasági és társadalmi struktúra terén. A munkanélküliség növekedése, az elszegényesedés és a határok megnyitása kistérségünkben is erőteljes változásokat eredményezett.

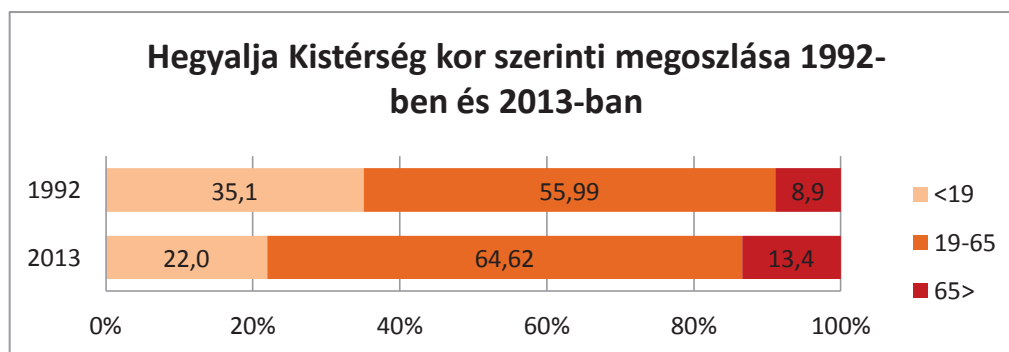
A Hegyalja Kistérség népessége napjainkban kicsivel haladja meg az 56 ezer főt. Ez egy 5,53%-os népességcsökkenést jelent a 1992-es népességszámhoz képest, mivel 1992-ben csaknem 60 ezer főt számláltak (2. ábra). A népesség számának alakulását több tényező befolyásolta. Annak ellenére, hogy a szocialista rendszer bukása egy sor pozitív változást hozott, demográfiai viszonylatban kedvezőtlen hatásokat váltott ki. A rendszerváltás okozta határok megnyitása a magas ki és elvándorlási hajlamot eredményezte. A kivándorlás legfőbb célja a Magyarországra való áttelepülés és a külföldi munkavállalás volt. Bár ez a '90-es évek elején volt a legerőteljesebb, napjainkban is megfigyelhető ez a fajta emigráció, viszont kisebb mértékben. A születések számának alakulása is hozzájárult a demográfiai viszonyok kedvezőtlen alakulásához. Míg a szocializmus idején az abortusztilalom a jellemző és ismeretlenek voltak a fogamzásgátló módszerek, a '90-es évek elején mindezek elterjedése a születések számának csökkenéséhez vezetett. Drasztikus csökkenés a '90-es évek elején figyelhető meg, ezt követően ez mérsékelődött. A hagyományos család modellt felváltotta a modern család modell, amelyben a házasságkötések kitolódása vagy elmaradása, valamint az egyre inkább kitolódó tanulmányi idő és a nők karrierkiépítése miatt nem illeszthető be több gyermek vállalása (Imecs et al., 2002). Ugyanez magyarázható azzal a ténnyel is, hogy a társadalmi modernizáció mellett a gazdasági feltételek is nagymértékben beleszólnak a gyermekvállalási hajlam alakulásába, mivel a modern felfogás a minőségi nevelést helyezi előtérbe. Viszont nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy a kialakult gazdasági nehézségek okozta reményvesztettség és kilátástalanság is hozzájárult az alacsony gyermekvállalási hajlam kialakulásához.

2. ábra: Hegyalja Kistérség népességének változása 1990 és 2013 között.

Forrás: Országos Statisztikai Hivatal (INS) adatai alapján saját szerkesztés

Ahogy a világ legtöbb országaira, úgy Romániára is az előregedő társadalom a jellemző. A fennebb is említett csökkenő születési ráta és a gyermekvállalási kedvnek a hanyatlása vezet ahhoz, hogy a fiatal korosztályt felváltja egy öregebb korosztály, ami hosszútávon a gazdasági életre is kihat.

3. ábra: Hegyalja Kistérség kor szerinti megoszlása 1992-ben és 2013-ban.

Forrás: Országos Statisztikai Hivatal (INS) adatai alapján saját szerkesztés

A fiatal korosztály 21 év lefolyása alatt 13,1%-kal csökkent, az idősebb korosztály aránya pedig ezzel ellenkezőleg, növekedési tendenciát mutat. (3. ábra)

Annak ellenére, hogy az Udvarhelyi régió vidékies jelleggel bír, napjainkban a jelenlévő cégek legtöbbje a terciér szektort képviseli. Ez köszönhető annak, hogy Románia a szocializmus idején az agrárgazdaságról folyamatos tért át az ipari gazdaságra, melynek bukása után a modernizáció és fejlődés révén az iparorientált gazdaságot felváltotta a szolgáltató szektor elterjedése, így a jelenlévő vállalatok 54%-a a terciér szektorhoz tartozik. Ugyanakkor a szekunder szektor is nagy arányban van jelen, hiszen a térség természeti adottságiból kifolyólag, a vállalkozások 43%-a főként faiparral és fafeldolgozással foglalkozik. Ez nem jelenti azt, hogy a mezőgazdaság háttérbe szorul a kistérség községeiben. Bár a primer szektor csak 3%-ban képviselteti magát, ehhez csupán a mezőgazdaságban foglalkoztatott bejegyzett cégek tartoznak és nem számolandó bele a vidékre jellemző háztáji gazdaságok jelenléte. Így kistérségünkről az a tévhit juthatna eszünkbe, hogy az lényegében az iparra és szolgáltatásokra épülő kistérség, holott a háztáji kisgazdaságok jelenléte igenis jellemző.

1. táblázat: Hegyalja Kistérség vállalkozásainak és annak alkalmazottainak száma.

		Vállalkozások száma	Alkalmazottak száma	Éves pénzforgalom (EUR ¹)
Székelyudvarhely	Primer szektor	7	17	458 369,6
	Szekunder szektor	147	5398	201 290 407,7
	Tercier szektor	944	7803	425 115 303,3
Fenyéd	Primer szektor	0	0	0
	Szekunder szektor	13	152	3 838 582,6
	Tercier szektor	24	113	4 769 998,3
Oroszhegy	Primer szektor	2	5	25 088,3
	Szekunder szektor	7	80	1 337 971,6
	Tercier szektor	12	50	713801
Máréfalva	Primer szektor	1	3	46 662,7
	Szekunder szektor	5	137	4 614 633,1
	Tercier szektor	15	484	6 499 930
Farkaslaka	Primer szektor	3	27	1 119 920,3
	Szekunder szektor	35	361	10 083 653,9
	Tercier szektor	24	241	6 538 006,5
Varság	Primer szektor	0	0	0
	Szekunder szektor	11	887	1 844 893,7
	Tercier szektor	9	23	231 199,5
Zetelaka	Primer szektor	0	0	0
	Szekunder szektor	26	291	4 251 795,2
	Tercier szektor	40	178	4 630 196,4

Forrás: Ministerul Finanțelor Publice (Román Pénzügyi Hivatal) 2012-es adatai alapján saját szerkesztés

A kistérség egyetlen városának, Székelyudvarhelynek vállalkozásai ugyancsak főként a terciér szektort képviselik, a kistérség községekhez képest már 86%-ban. A vállalkozások csupán 13%-a tevékenykedik a szekunder szektorban, azon belül is főként az építő-, fa- és fémiparban. Székelyudvarhely esetében is jelen van a mezőgazdaság 1%-ban, amelyben lévő vállalatok főleg zöldségtermesztéssel, annak feldolgozásával és értékesítésével foglalkoznak.

A kistérség községeinek esetében annak ellenére, hogy a legtöbb vállalkozás a szolgáltatóiparban tevékenykedik, a legtöbb foglalkoztatott az iparban van jelen. Székelyudvarhely városi jellege révén, a legtöbb vállalkozás és a legtöbb alkalmazott is a terciér szektorban tevékenykedik.

A kistérségben jelenlévő nagyvállalatok és alkalmazottaik számát soroltuk be a fenti táblázatba. Székelyudvarhely esetében azokat a nagyvállalatokat vettük figyelembe, amelyek 100 fő fölötti foglalkoztatottal rendelkeznek, míg a községek szintjén a 30 fő fölötti foglalkoztatottal rendelkező nagyvállalatokat vizsgáltuk. Feltételezhetjük², hogy a községekből igen nagyszámú ingázó van jelen a Székelyudvarhelyi nagyvállalatok irányába.

A Bukaresti Egyetem Szociológia és Szociális munka Tanszékének professzora, Dumitru Sandu végzett egy kutatást 2009-ben, amelyben Románia községeinek fejlettségét vizsgálta.

¹ Az adatokat 2012. Január 31.-ei a Román Nemzeti Bank általt kiírt valutaárfolyam szerint váltottuk át RON-ból Euróba, amikor az Euró árfolyama 4,3433, míg a mai (2014. október 16) árfolyam 4,43

² Ingázásra vonatkozó adatok Romániában egyenlőre nem érhetőek el, így ezeket csupán saját tapasztalataink és a nagyvállalatok alkalmazottainak számából következtethetjük

A vizsgálat céljából kidolgozott egy mutatót, a Községi Fejlettségi Mutatót³ (Indicele Dezvoltării Comunei, továbbá IDC), amelyet tíz indikátorból épített fel, négy csoportra bontva. A lakásinfrastruktúra csoportba olyan tényezőket vont be, mint a víz- és gázfogyasztás mértéke illetve a lakás nagysága. A közösségi pénzügyi források csoportjába tartozik a lakosok adóbefizetéséből származó jövedelem, az egy főre eső szolgáltatások és közösségi infrastrukturális fejlesztésre szánt költségek és a környezetre szánt kiadások. A harmadik csoport az egyes családok gazdasági tőkét veszi figyelembe, amelyet az ezer lakosra jutó gépjárművek számából mutat ki. Az utolsó csoport a közösségi humán erőforrás korcsoportokra számolva, amelyet a várható élettartam, a csecsemőhalandóság és a 15 év fölötti átlagéletkor alkot (Sandu, et al., 2009). Kistérségünk községei a kutatás által készített adatbázisban egy község kivételével mind az országos átlag fölötti IDC értékeket kaptak. Míg az országos átlag 50, kistérségünk legfejlettebb községének, Farkaslakanak IDC értéke 63, mégis jóval elmarad Románia Temes megyei legfejlettebb községeitől, melyek maximális értéke 188 (Sandu et al., 2009). Ha az országos átlaghoz viszonyítjuk községeink fejlettségét, általánosítható, hogy az országos átlag fölött helyezkednek el, ami feltételezi, hogy fejlett településekről van szó, viszont óriási szakadék van a legfejlettebb községekkel szemben, melyek főleg Ilfov, Temes, Kolozs és Brassó megyében helyezkednek el. Ez mind köszönhető a már korábban említett okoknak, illetve Ilfov, Temes, Kolozs megyék rohamos gazdasági fejlődésének. Ha Románia megyéinek egy főre jutó GDP adatait nézzük meg, kiemelkednek azok a megyék, amelyek a nagy várostömörüléseiknek, a nagyszámú külföldi befektetőinek köszönhetik gazdasági fejlettségüket és a hosszú évek során kialakult gazdasági előnyüket, melyekkel ma már nehezen vehető fel a verseny (Benedek, 2006: 221-232).

A HEGYALJA KISTÉRSÉG FEJLESZTÉSI IRÁNYVONALAI

Egy SWOT elemzés (1. melléklet) segítségével megvizsgálva a kistérségre jellemző adottságokat, lehetőségeket és társadalmi-, gazdasági folyamatokat a térségünkben jellemző problémákat a környezetromboló tevékenységekben, az egyoldalú, alacsony szinten működő gazdasági tevékenységekben, az országos viszonylatban, alacsony életszínvonalban és a társulások, közösségi és gazdaság kapcsolatok hiányában illetve a demográfiai mutatók negatív irányba történő elváltozásában véljük felfedezni. Mindezeket figyelembe véve három lehetséges irányvonalat vázoltunk fel, melyből a számunkra legmegvalósíthatóbbnak ítélt irányvonalat dolgoztuk ki részletesebben.

Önellátó, fenntartható kistérség

Napjainkban egyre többet hallani a fenntarthatóság és önellátóság fontosságáról, az Európa 2020 növekedési stratégiájának célkitűzései között is szerepel a fenntartható növekedés, az erőforrások hatékonyabb, környezetbarátabb és versenyképes gazdasága (Európai Bizottság honlapja). Globális szinten egyre több olyan példát vehetünk alapul, ahol egy település kiszakadt az őt körbeölelő és erőforrásait elszívó gazdasági hálóból és adottságait, nyersanyagait önmaga fejlődésére fordítja. Románia legtöbb vidéki települése is ebben az örök körforgásban szenved, ami alól nem kivételek a Hegyalja Kistérség települései sem.

A lokalitásra és a megújuló energiaforrások arányos felhasználásával való energiafüggetlenségre mutat kiváló és irányadó példát számunkra a dél-őrségi Güssing (magyarul: Németújvár) kisváros példája: a napenergiát, valamint az erdészeti és mezőgazdasági hulladékot ésszerűen hasznosítva elérte a technológiai függetlenséget és

³ A Községi Fejlettségi Mutatóról több információ elérhető Dumitru Sandu professzor kutatásában a következő linken: <https://sites.google.com/site/dumitrusandu/bazededate>

önfenntartóvá vált. A térségével együtt 20.000 lakost magába foglaló aprócska város az energiaforrások felhasználásának átfogó rendszerét építette ki. A jelenlegi két biomassza tüzelésű erőművel hő illetve villamos energiát állítanak elő. A térségben biogáz üzem is működik, ahol a mezőgazdaságból származó hulladékot dolgozzák fel. Ezen kívül előrelépések vannak az említett napenergia fejlesztés terén, illetve a biodízel és szintetikus üzemanyagok kutatása terén is. Az Ausztria környezetvédelmi „Oscar-díját” magán hordozó térség minden szempontból példaértékű lehet a Hegyalja kistérség számára (Szilágyi, 2012). Ezen cél elérése érdekében, egy ökotérség lokális szinten való adaptálásában szükség van nagyvonalú célok kitűzésére, új, innovatív tudásformák betelepítésére, kezdeményezőképessegre és tudatos hozzáállásra.

Bár vizsgált területünk egy periférikus övezetben helyezkedik el, ennek ellenére rendelkezik olyan természeti adottságokkal, potenciálokkal és hagyományokkal, amelyek önelláthatóságát és fenntarthatóságát biztosíthatná. Véleményünk szerint kulcsfontosságú, hogy e két jellemző együtt érvényesüljön, ugyanis ha egy térség önellátó, akkor saját adottságaiból gazdálkodik, amelyek azonban hosszútávon csak úgy kamatoztathatóak, ha azokat fenntartható módon használandóak. Kihangsúlyoznánk viszont, hogy bár egy önellátó kistérséget képzelünk el, de nem a környezetétől elzártan működne, hanem integráltan a környezetével együtt fejlődne.

Együtműködő Kistérség (Együtműködés kialakítása és humánerőforrás fejlesztés)

Ahogy minden gazdaság alapját a humánerőforrás képezi úgy mára talán már stratégiai tényezővé is vált a humánerőforrás fejlesztése, ugyanis ez a gazdasági szereplőknek versenyelőnyt eredményezhet. Egy olyan kistérség esetében, mint a Hegyalja Kistérség, ahol a felaprózódott vállalkozások nem képesek a nagymértékű termelésre, a magas hozzáadott értékű gazdasági tevékenységekre, megoldás lehetne úgy az emberi erőforrás fejlesztése, mint együtműködések kialakítása. Ehhez viszont nélkülözhetetlen egy olyan program kialakítása, amely által a vállalkozók felismerik a partnerségben rejlő lehetőségeket és azt vállalkozásaik fejlesztésére és előrehaladására tudják fordítani.

Nagyüzemű mezőgazdaság a fejlődés érdekében

A szocializmus időszakára jellemző magántulajdon elvesztése tette lehetővé, hogy a rendszerváltásig a mezőgazdaság, mint egy egységes gazdaság működjön, ahol a lakosok közösen dolgoznak az állam érdekeit szolgálva és az éppen kitűzött normát teljesítve. A rendszerváltás után mindenki visszakapta földjét, így újra a lakosok saját földjeiket kezdték megmunkálni. A mezőgazdaságnak ez a formája nem kifizetődő és a kicsi területeket megmunkáló lakosok termékeikkel nem tudnak versenybe szállni a ma már elterjedt áruházakkal vagy a nagy területeket megmunkáló gazdákkal szemben. 2002 és 2012 között a román mezőgazdaság több milliárd euró támogatást kapott, melynek fele az Európai Uniótól származott (Jitea, Pocol, 2014). Ugyanakkor az Unióhoz való csatlakozás nem vezetett a mezőgazdaság konszolidációjához: továbbra is a félig önellátó gazdaságok maradtak a román mezőgazdaság domináns jellemzőjévé (Hubbard *et al.*, 2014). Tehát Kistérségünkre jelenleg a háztáji gazdaság jelenléte jellemző, mely nem járul hozzá hatékonyan a térség versenyképességének növeléséhez. Az elaprózott birtokstruktúra melyek a szocializmus bukását követően az államosított területek visszaszolgáltatásából maradtak fenn, a gépesítés alacsony foka, a hálózatosodás és innováció hiánya mind a versenyképesség ellen hat. Ezen probléma orvoslására képzeltünk el egy a jelenlegi mezőgazdasági irányultsággal ellentétes fejlődési megközelítést. Ez nem más, mint a nagyüzemű mezőgazdaság alkalmazása a

térségben. Egy minél magasabb termelési, export-orientált határfok elérése a hálózatosodás révén, melynek szereplői a termelők és értékesítők szervezetek. Egy lényegében mezőgazdaságra alapozott ágazattal, a termelési technológiák korszerűsítésével, a folyamatos termelékenységére való törekvésekkel, a mezőgazdaság szektor dominanciájával a régióban egy egyedülállóan kimagasló rendszer működhethetne.

ÖNELLÁTÓ, FENNTARTHATÓ KISTÉRSÉG INTÉZKEDÉSSOR

A fennebb felvázolt irányvonalak közül az önellátó, fenntartható irányvonalat választottuk ki, ugyanis úgy gondoljuk, hogy a helyi potenciálokra építve tudná a Kistérség a legmegfelelőbb módon fejleszteni magát, ahol a hagyományok, a hagyományos életmód továbbra is fennmaradnak, mindez úgy, hogy megmarad a térség évezredek során kialakult természeti és kulturális jellege.

Bár kistérségünk egyes területein vannak kezdeményezések, úgy gondoljuk, hogy az általunk felvázolt intézkedéssor együttes hatása elősegítené az önelláthatóság és fenntarthatóság kialakítását. A jelenlegi helyzetet tekintve elmondhatjuk, hogy leginkább Székelyudvarhelyen jelentkezik a foglalkoztatási fejlesztési kezdeményezések nagy része, amelyek legtöbb esetben kiterjednek egyes községekre is. A környék egyik legnagyobb átfogó kezdeményezése a helyi termékek értékesítése, amely a Góbé terméknév alatt a helyi összefogás eredményeként jött létre 2010-ben. A termékek előállításánál a lehetőségeknek eleget téve arra törekednek, hogy színezék- és tartósítószer nélküli, házias jellegű, hagyományos ízű termékeket állítsanak elő, amelyek megfelelnek az uniós minőségi szabványoknak, de főként manufaktúras termelési feltételekkel készülnek (Góbé termék honlapja). Az ilyenfajta kezdeményezések számos előnnyel párosulnak. A termelőnek hasznos jelent a többletjövedelem, az elismerés terén, a fogyasztó pedig egészségesebb, frissebb, ellenőrizhetőbb termékeket kap [G. FEKETE, 2011]. Egy újabb kezdeményezés a Civitas Alapítványnak (a magyarországi Bázis Gyermek és Ifjúsági Egyesület partner együttműködésével) köszönhető, amely a segítségnyújtást veszi alapul és a szolgáltatások cseréjét célozza meg. Az Időbank elnevezésű projekt (az Amerikai Egyesült Államok Időbank projektjének a továbbfejlesztése) az elkövetkező hónapokban Székelyudvarhely közreműködésével tíz udvarhelyszéki vidéki közösséggel együttműködve valósulna meg. Legnagyobb célkitűzései között szerepel a vidék és a város kapcsolatának megerősítése, amelyet értékeik és erőforrásaik kicserélése, a szolgáltatások és segítségnyújtások révén a közösségek építését és erősítését, valamint kapcsolatok születését és a bizalom kialakulását eredményezi. A kezdeményezés lényege nem az anyagi előnyszerzésben rejlik, hanem az emberek között kialakuló személyes kapcsolattartás, partnerség a városi és vidéki közösségek, csoportok között, valamint informális támogatórendszer kialakítása (Kovács, 2014). Ezekon kívül napjainkban a kezdeményezések legfőképp a turisztikai fejlesztésekre irányulnak, ami a rendszerváltás utáni időszak és az Európai Unióba való csatlakozás után igen nagy szerepet kapott Székelyföld területén és azon belül Udvarhelyszéken is. Erre a jelenlegi példa a Sóvidék-Hegyalja kistérség első ízben felavatott turisztikai információs irodája, amely Farkaslakán kaphatott helyet. A térség fogadószobája nagy jelentőségű, hiszen immár legközelebről Székelyudvarhelyen és egyéb nagyobb városokból érhetőek el a turisták számára kínált információk, kínálatok. Az iroda előnye az is, hogy nemcsak a helybéli látóival, szolgáltatásokkal és programokkal van ellátva, hanem ugyanúgy más régió, térség programjaival is. Alapvetően a turizmuson alapuló programok ösztönző hatásai lehetnek a regionális gazdasági fejlődésnek. Ez nem meglepő, ha figyelembe vesszük az utóbbi tíz évben a turizmus szektor fejlődését, sikerességét (Williams, 2009).

Mindezeket figyelembe véve láthatjuk, hogy a jelenlegi foglalkoztatás fejlesztési kezdeményezések a helyi termékekre, a humán erőforrásra, valamint a turizmus kiépítésére irányulnak. A helyi termékek egyesülésének kezdeményezése folyamatosan bővül új hagyományos termékekkel, ezzel is fenntartva a kezdeményezés céljait. A civil szervezeteknek köszönhetően a humán erőforráson alapuló kezdeményezések mindig követik a trendeket, amelyeket folyamatosan alkalmaznak a térség területén. A turisztikai fejlesztésekben természetesen több fajta intézkedéssort alkalmaznak, amelyek egyre inkább kiépítik a turisztikai adottságokon alapuló szolgáltatást.

A fa helyi, teljes mértékű feldolgozása és értékesítése

Romániának a világgazdaságba történő intenzív bekapcsolódása által számos közvetlen hatással kellett szembesülnie. A vidéki térségek – főként a hegyvidéki térségek - gazdasági erejét tekintve fokozottan érzékelhető a fa, mint természeti erőforrás felértékelődése. Az erdőgazdálkodás kapcsán kistérségünkben az utóbbi évtizedek tapasztalatai alapján a következő jellemzőket emelhetjük ki: a településekhez tartozó erdős területeken kitermelt fát a helyi vállalkozók nyers állapotban vagy minimálisan feldolgozva szállítják külföldre. Mindez a fa értékesítésének legalacsonyabb jövedelmet hozó módját jelenti. Mindezek mellett a kistérségben az eluralkodott körülmények közepette jellemző egy téves, felelőtlen magatartás: a gyors meggazdagodási vágy, amely az illegális fakitermelést vonta maga után. Ilyen viszonyok között egyre inkább említést igényel az a tény is, hogy a külföldi nagyvállalatok a lehetőségeket kihasználva betelepülnek a vidékre és irányításuk alá veszik a fán alapuló gazdaságot. Első intézkedésünk alapvetően az ezekre a problémákra irányuló fejlesztési koncepciókat tartalmazza.

A fa illegális kitermelésének megállítása – előkészítő üzemek létrehozása Székelyvárságon és Zetelakán

A Hegyalja kistérség erdőállományának legnagyobb részét Székelyvárság valamint Zetelaka birtokolja, éppen ezért az intézkedésünk alapjául szolgáló fa mennyiséget e két településről biztosítanánk. A fenyőfa mellett a térség erdőállománya igen sokszínű, találunk itt bükk-, tölgy-, cseretölgy-, valamint nyírfát. Első lépésként a közbirtokosságok, a vállalkozók, erdőtulajdonosok partnerkapcsolatát kell összehangolni és közösen megfékezni az illegális kitermelést. Ezek után a fent említett két településre egy-egy ipari előkészítő üzem létesítése szükségeltetik, melyek az önkormányzatok és a vállalkozók társulásából válna valóra. Itt gyűjtik össze a kitermelt fát és előkészítik a további feldolgozásra.

Várható hatások:

A környezetromboló, felelőtlen erdőgazdálkodással való felhagyás, a tulajdonosok, közbirtokossági hivatalok közötti fokozott együttműködés; az előkészítő üzemek létrejöttével a kitermelés utáni lokalizáció. Új munkahelyek létrejötte.

Finanszírozási lehetőségek:

Gazdák, közbirtokosság, vállalkozások, Nemzeti Vidékfejlesztési Program- Erdők gazdasági értékének növelése; Közbirtokossági Hivatalok támogatása; Erdészeti pályázatok.

Ipari feldolgozó egység létrehozása Székelyudvarhelyen

Bútorgyártás kibővítése új technológiákkal

A feldolgozásra a kistérség központjában Székelyudvarhelyen kerül sor, ahol a már létező bútorgyár kibővítésére van szükség. A rendszerváltás után kismértékben termelő ipari gyár

egy több lábon álló, diverzifikált iparszerkezetté való alakítása a cél. A nyersanyagként beérkező fát lényegében több célra értékesítenénk. Megmaradna a már évtizedek óta alapvetően működőképes háztartási bútorcikkek legyártása, kibővítve új innovatív, korszerű technikákkal.

Hagyományos fajták gyártása

Olyan fából készült gyerekjátékok, emléktárgyak gyártását képzeltük el, amelyek a megszokott funkciójukon felül a hagyományörzés, a kultúraismertető rendeltetést kapnák. Ilyen tárgyak a székely népviseletbe öltöztetett fabábuk, a hagyományos székely munkaeszközöket imitáló fatárgyak: talicska (taliga), szekér, eke, lapát, fűrész stb. Ezeken kívül gyerekeknek szánt fejlesztő játékok gyártása is történhetne, melyeket natúrfestékekkel vonnának be.

Pelletgyártás

Végül az ipari egység harmadik részeként a fa megmunkálásából származó fűrészporra kerül a hangsúly. Úgy a két vidéki település előkészítő ipara, mint a székelyudvarhelyi feldolgozó ipar esetében szükséges a keletkezett fűrészpor ésszerű felhasználása. Ezért a keletkezett fűrészport, valamint a további - már felhasználhatatlan - fahulladékot pelletgyártásra használnánk. A környéken még nem honosodott meg a fapellet, mint alternatív tüzelőanyag-gyártás gyakorlatba ültetése, ezért egy remek intézkedésnek látjuk. A rendkívül jó égési tulajdonságokkal rendelkező pellet - mindamelllett, hogy a környezetre gyakorolt hatása semleges, környezetkímélő (semleges CO₂ kibocsátás) – megújuló energiaforrásként állandóan újratermelhető/újratermelődik a térségben. Ugyanakkor egy ide kapcsolódó lehetőség rejlik a megújuló energiaforrások témakörében a biomassza szerepében. Székelyudvarhelyen a tervek szerint létesülni fog a GEA EGI Energiagazdálkodási Zrt. által egy biomassza hőerőmű. A működtetésére szánt energiaforrásokat meg lehet oldani a kistérség határán belül a kistérség településeiről származó gyümölcsfanyesedékek és egyéb biomassza alapanyagú hulladékok felhasználásával. Ezen kívül minden biológiai eredetű szerves anyagot, a különböző ipari folyamatoknak (az erdőgazdálkodásnak, a növénytermesztésnek és az állattenyésztésnek, valamint az emberi településeknek) biológiai eredetű szerves hulladékát és melléktermékét. A helyi erőforrásokra épülő megújuló energiák kihasználása hosszútávon mindenképpen javítani az életminőséget, egy zöldebb, környezetbarátabb kistérséget eredményezve.

Várható hatások:

Az intézkedéssor eredményeként megerősödik a helyi faipar város gazdaságszerkezetében betöltött szerepe, javulnak, kibővülnek az ipartelepítés feltételei, ami egyben a foglalkoztatottság növekedését is eredményezi. Új technológiák, új innovatív iparcikkek jelennek meg, melyek egy minőségi változást is jelentenek egy modernebb, nagyobb hozzáadott értéket termelő gazdasági struktúra fele, ahol immár jelentősen fellendül a térség exportgazdasága. A lakosság életszínvonala javul, a gyerekeknek szánt fajták által felértékelődnek a fiatalokban a székely kultúra jellegzetes értékjegyei. A város saját biomassza hő központja által az önellátottság útján halad.

Finanszírozási lehetőségek:

Saját források, EU alapok, Kormányzati források, Nemzeti Vidékfejlesztési Program (NVFP)-I. tengely 6. intézkedés: Az erdők gazdasági értékének javítása

Szénégetés hagyományának továbbéltetése Farkaslakán

Egy kiváló lehetőség rejlik a Farkaslakán már több évszázados múltra visszatekintő szénégetésben. A közbirtokossági hivatalok összefogásával, a fa szállításának megoldásával, megtervezett stratégiával és kiépített marketinggel fel lehetne lendíteni Farkaslakán az Európa szerte is egyedülállóan jó minőségű szén előállítását, amelynek nem mellékesen nemzetközi szinten igencsak jó ára van. (Felhasználási területek: kisipari felhasználásra, grillezés). A szénégetést összekötve a későbbiekben említésre kerülő turizmussal kiváló potenciált jelent a helyi érdekű gazdaságfejlesztésben.

Várható hatások:

Az intézkedés hozzájárul a hagyományokkal rendelkező szénégetés továbbéltetéséhez; a faszén, mint helyi termék piaci pozicionálásához és az ez iránti kereslet növekedéséhez. Nő a település ismertsége, növekedik az életszínvonal.

Finanszírozási lehetőségek:

Saját források; Kormányzati források;

Faültetési akciók, környezettudatosító programok szervezése

Az eddigiekben felsorolt intézkedés-sorozat háttérében ugyan, de egyik legfontosabb elemeként jelenik meg elképzelésünkben a környezeti, gazdasági fenntarthatóság koncepciója. Ennek megfelelően az erdőállomány kitermelési folyamatát tudatos, előretekintő, hosszútávon fenntartható szabályozások által kell vezérelni. A civil- és közszféra bevonásával csemete, erdőültetési akciókat kell létrehozni, valamint oktató, tájékoztató programokat kell indítani az erdőgazdálkodás folyamata, a környezet fontossága és fenntarthatósága témakörökben.

Várható hatások:

A környezetminőség és a fenntarthatóság középpontba való kerülése a helyi lakosok körében. Az erdőállomány növekedése, a vidéki övezetek sokszínűsítése. A közbirtokosság hatékony működése, tudatos környezetvédelem, társadalmi kohézió.

Finanszírozási lehetőségek:

Nemzeti Vidékfejlesztési Program (NVFP)- I. tengely 7. intézkedés: Mezőgazdasági és erdészeti termékek hozzáadott értékének növelése; A mezőgazdasági területek első erdősitése.

Biogazdálkodás

Egy cél, közös akarat

Mivel a kistérség nagy területre kiterjedő gyümölcsösöknek és erdőállománynak ad otthont, ennek köszönhetően több fajta gyümölcs megtalálható a térség területén. Ezeket előtérbe helyezve rendszereznénk a gyümölcsök kiválasztását és feldolgozását úgy, hogy a kistérség minden községe és egyetlen városa egyformán bekapcsolódhasson a begyűjtéstől a feldolgozáson át az értékesítésig. Varságon, Fenyéden begyűjtés, Farkaslakán, Zetelakán és Oroszhegyben a gyümölcsök feldolgozása, valamint Székelyudvarhelyen az értékesítés menne végbe.

Várható hatások:

Többoldalú munkalehetőség, valamint az önellátóság teljes mértékű figyelembe vétele az együttműködés és bizalom által.

Finanszírozási lehetőségek:

A Civitas Alapítvány, Önkormányzati támogatások, civil kezdeményezések és helyi szervezés

Gyümölcsfeldolgozás

Farkaslaka számára nem újdonság a gyümölcsfeldolgozás és Zetelakán hamarosan beindul egy gyümölcsfeldolgozó üzem. A gyümölcsök több fajta feldolgozásban részesülnének, amelyet ezek a községek, valamint Oroszhegy is képviselne. Farkaslakán továbbra is a begyűjtött almák kerülnek feldolgozás alá, amiből főként pasztörizált almalevet és szörpöt készítenének. Zetelakán többnyire a varsági erdős területről begyűjtött erdei gyümölcsből (málna, áfonya, szeder, kökény, stb.) készülne a lekvár. Oroszhegyen természetesen a tradicionális pálinkafőzés lenne a meghatározó. A községben levő gyümölcsösök termése leginkább a szilva, ezért is lenne a legjobb mód a gyümölcs felhasználására a pálinkafőzés. Fontos, hogy a begyűjtés és feldolgozás alatt létrejövő kapcsolattartás megmaradjon, hiszen a termékek felhasználását ez is befolyásolja. Ez azt jelenti, hogy, ha Farkaslakán vagy Zetelakán a termés nem megfelelő állapotú az almalé- vagy bármilyen lekvárkészítéshez, akkor az automatikusan Oroszhegy pálinkafőzdéjébe kerüljön.

Várható hatás:

A helyben levő, valamint a teljes értékű kihasználása és felhasználása a termékeknek, ami egyben kedvező gazdasági feltételeket biztosítana a kistérségnek.

Finanszírozási lehetőségek:

Nemzeti Vidékfejlesztési Program - 3. Tengely: Az életminőség javítása a vidéki területeken és a vidéki gazdaság diverzifikálása: Mikro - vállalkozások létrehozásának és fejlesztésének támogatása

Erdei kincsek előtérbe helyezése

Napjainkban kiemelkedő nyersanyagként számítanak az erdei gyümölcsök, gombák. A keleti országok hegyvidékei előnyben részesülnek, hiszen az emberi erő nem tudott teljes egészében beavatkozni a természetbe. Éppen ezért az erdei gyümölcsök, gombák kisebb részét a külföldi piacokon értékesítik készárúként. A gyümölcsök fagyasztási eljárással, míg a gombák megszáritott, fűszerként kerülnek csomagolt állapotba. Az erdei gyümölcsöket, gombákat Varságon gyűjtik be, majd a zetelaki fagyaltgyár fagyasztó technológia alkalmazásával és csomagolásával kerülhetnek szállítási állapotba. A gyümölcsök fagyasztási fázisa alatt a gombafajták Fenyédre kerülnek, ahol a szárítási, aszalási technológiát alkalmazva, fűszerré csomagolják.

Várható hatások:

A kistérség az export szállítások növelésével elismertté válhatna a nemzetközi piacokon, ezáltal is segítve a gazdaságát, önellátóságát. A zetelaki fagyaltgyár közreműködésével példát, teret adhatunk más cégek megjelenésére, amelyek kisegítik, támogatják a kistérségi fejlődéseket.

Finanszírozási lehetőségek:

Nemzeti Vidékfejlesztési Program - 3. Tengely: Az életminőség javítása a vidéki területeken és a vidéki gazdaság diverzifikálása: Mikro - vállalkozások létrehozásának és fejlesztésének támogatása

Természetes gyógyászat – egészség

Máréfalván a gyógynövények kapnák a nagyobb hangsúlyt. A község területén létrejönne egy begyűjtő, szárító központ, ahová a megtermelt és begyűjtött gyógynövényeket (citromfű, zsálya, menta, rozmaring, levendula, ezerjófű, cickafark, bodzavirág, kankalin, pástortáska, vérehulló fecskefű, orbáncfű, csipkebogyó, galagonya, ribizli levél, stb.) csomagolnák. A csomagolásban vegyes gyógyfű, amely teaként is alkalmazható, valamint egy fajta gyógynövény csomagolása zajlana, amely a házi gyógymód, gyógyítás természetes egyvelegét egészítené ki. Egy másik feldolgozásmód lenne a gyógynövények lepárlási technológiájával készült természetes illatszerek előállításának és ezek értékesítése.

Várható hatások:

Ebben a községben a talajviszonyok csak a háztáji mezőgazdaságot képesek kielégíteni, éppen ezért a gyógynövény begyűjtés, termesztés kiegyenlíthetné a község mezőgazdaságát, ezáltal nemcsak a turizmusnak adna lehetőséget. Még több munkalehetőség és a helyben levő feldolgozás, csomagolás adta lehetőségek kedveznének a kistérség számára.

Finanszírozási lehetőségek:

A Civitas Alapítvány, Önkormányzati támogatások, civil kezdeményezések és helyi szervezés

A gyümölcsfeldolgozásból fennmaradt bio hulladék felhasználása

A feldolgozott, előállított termékből megmaradt hulladékok (az alma és egyéb gyümölcsök „hulladéka”, amelyet nem használnának fel a létrejövő termékekhez) is felhasználásra kerülne, amelyeket komposzt formájában a termőföldekre lehetne szállítani, javítva azok termőképességét.

Várható hatások:

Ezáltal a gyümölcsök teljes mértékű feldolgozásban részesülnének, támogatva a háztáji mezőgazdaságot.

Finanszírozása lehetőségek:

A Civitas Alapítvány, Önkormányzati támogatások, civil kezdeményezések és helyi szervezés.

Turizmus

Tanösvények kialakítása

A Kistérség adta turisztikai potenciál kihasználására tanösvények kialakítását céloznánk meg. A Székelyudvarhelyre érkező turisták számára háromtípusú tanösvényt kínálunk fel. Az épített örökségek és műemlékek bemutatását célzó tanösvény Székelyudvarhelyről indulna, ahol az „iskolaváros” címet megalapozó kulturális építmények meglátogatására kerülne sor (Jézus Szíve Kápolna, Székely Támadt Vár, a ferences templom és kolostor, Az emlékezés parkja, iskolák stb.), ezt követően Tamási Áron síremlékét és szülőházát, illetve a Jézus Szíve Kilátót vennék célul Farkaslakán. Máréfalván a székelykapuk megismerésére, a Kőlik barlang és a tájház meglátogatására kerülne sor, majd visszaérkeznének Székelyudvarhelyre. A hagyományos székely mesterségek megismerését célzó tanösvény Farkaslakán kezdődne, ahol a szénégetés mesterségével illetve az almalé és szörp készítésével ismerkednének meg a

látogatók, Oroszhegyen a pálinkafőzés folyamatának és a gyümölcsösök bemutatására kerülne sor, Zetelakán a gyümölcsfagyasztás és a lekvárkészítés lépéseivel ismerkednének meg, Fenyéden a gombaszárítás, -örlés és csomagolás munkafolyamatát mutatnák be, majd egy kitérőt keretén belül Máréfalván a gyógynövény szárítás, lepárlás és csomagolás folyamatát tekinthetnék meg. A harmadik opció a természeti tanösvény, amely keretén belül a Kistérség természeti látványosságait (Zetelaki víztározó, Madarasi-Hargita, Ivói Vadaspark és Lovarda, Leshegy, Nárcisz rét, Budvár stb.) tekinthetnék meg. A tanösvények végigjárásába bevonnánk a helyi buszvállalatokat, amelyek megkönnyítenék a külföldiek számára az említett helyek felkeresését.

Várható hatások:

A tanösvények kialakítása által és Székelyudvarhely segítségével a helyi félreeső látnivalók is látogathatóvá válhatnak valamint a régi és újdonsült mesterségek megismertetése révén a hagyományok fontossága is előtérbe kerülne.

Finanszírozási lehetőségek:

Regionális operatív program, V. tengely, ami a fenntartható fejlődés és turizmus népszerűsítést helyezi előtérbe; Nemzeti Vidékfejlesztési Program 3. Tengelye – A turisztikai tevékenységek támogatása.

Weboldal létrehozása a Kistérség turizmusáért

A Hegyalja Kistérség látnivalói és szálláslehetőségeinek rendszerezése és elérhetőségének megkönnyítése érdekében egy közös weboldal létrehozását képeznénk el. Ez azért is lenne fontos, mert a kistérség szintjén nincs, egy olyan tájékoztató lap vagy weboldal ahol ezek elérhetőségei megtalálhatóak lennének.

Várható hatások:

A közös weboldal nemcsak az elérhetőséget segítené, hanem a kistérség reklámozásának is teret adna.

Finanszírozási lehetőségek:

vállalkozások, oktatási intézmények, civil szervezetek; Regionális Operatív Program 5. Prioritása – A turisztikai potenciál népszerűsítése és a kapcsolódó infrastruktúra létrehozása.

Turisztikai Desztináció Menedzsment létrehozása

A turisztikai desztináció menedzsment egy folyamatos, hosszú távú, célzott folyamat, melyben az adott terület, térség turisztikai termékeit és egyéb szolgáltatásait egységesen, komplex módon kezelik a partnerek, melyek lehetnek szakmai és civil szervezetek, önkormányzatok, megbízott és önálló vállalkozások [AUBERT 2007].

A fenti elképzelések hatékonyabb és régiós formában való kivitelezéséhez ajánlott és javasolt lenne létrehozni a Hegyalja Kistérség TDM szervezetet, amely egységes formában menedzselhetné a Hegyalja térséget. Ezen belül a termékfejlesztésben, a projektmenedzsmentben, a turisztikai információs rendszer működtetésében, a folyamatos kapcsolattartásban, együttműködésben, marketing kommunikációban, képzésekben, monitoringban vállalna főszerepet.

Várható hatások:

Turisztikai vállalkozások versenyképességének növekedése, információellátottság javulása, kiszámítható, egységes működési rendszer koordinált fejlesztések.

Finanszírozási lehetőségek:

Központi támogatás (állam, önkormányzatok), szponzorok; Regionális operatív program, V. tengely, ami a fenntartható fejlődés és a turizmus népszerűsítését helyezi előtérbe; Nemzeti Vidékfejlesztési Program-16 Intézkedés az együttműködések támogatására; Regionális Operatív Program 5. Prioritása – A turisztikai potenciál népszerűsítése és a kapcsolódó infrastruktúra létrehozása.

KÖVETKEZTETÉSEK HELYET JÖVŐKÉP, AMIT LÁTNI SZERETNÉNK

A fentebb kidolgozott intézkedéssorok gyakorlatba ültetése kistérségünk területén sok változást, gazdasági és társadalmi fejlődést eredményezne a jövőben, elsőként a tér környezetromboló tevékenységeinek a háttérbe szorításával, a hagyományos termelés és feldolgozásmód változatos alkalmazásával.

A külterületek kihasználatlansága a faültetési, gyümölcsstermesztési intézkedések révén, fenntartható fejlődést biztosítva igyekszik a gazdaság minél versenyképesebbé való alakítására fektetni a hangsúlyt. A gazdasági ágazat egyoldalúságát felváltja a színes, sokrétű, erőteljes gazdasági termelés. A faipar, gyümölcsfeldolgozás többoldalú felhasználást feltételez, amelyet kiegészít azok szállítása és értékesítése. A turisztikai potenciálok erőteljesebb kihasználása a gazdaság integrálását segíti elő, amelynek hozadékként megerősödnek a külföldi gazdasági, társadalmi partnerkapcsolatok. A diverzifikált, változatos termelés, felhasználás és értékesítés eredményeként országos és európai viszonylatban a kistérség magasabb életszínvonalal rendelkezne. A társadalmi, demográfiai jellemzők esetében a külföldre való elvándorlási mutató pozitív irányba mozdulna el, köszönhetően a kiépített versenyképes, több lábon álló gazdaságnak. A humán erőforrás fejlesztése révén erősebb bizalom, kapcsolattartás épülne ki a vállalkozások, munkavállalók körében, amelyek karbantartását és további fejlődését a folyamatos kapcsolatépítés és képzések biztosítanák a jövőben is. A folyamatos fejlődés a kistérségben ösztönözné az önellátás és fenntarthatóság rutinos alkalmazását, amelyek mellett a gazdasági és társadalmi aspektusok kölcsönösen kiegészítenék egymást a további fejlesztések és kezdeményezések befogadásáért.

FELHASZNÁLT IRODALOM

AUBERT, A (Szerk) [2007]: A térségi turizmuskutatás és tervezés módszerei és eredményei. Dialog Campus Kiadó, Pécs.

BENEDEK József (2006): *Területfejlesztés és regionális fejlődés*. Kolozsvár, Presa Universitară Clujeană Kiadó, 221-232 old.

G. FEKETE É. [2011] Helyi termékek előállításának és értékesítésének kistérségi koordinációja. A Falu 26 (1-2) pp. 47-56

HORVÁTH Gyula (2003): *Székellyföld*. Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó

HUBBARD, C., LUCA, L., LUCA, M. and ALEXANDRI, C. (2014): Romanian farm support: has European Union membership made a difference? *Studies in Agricultural Economics* 116 (2), 100-106.

IMECS Katalin, MOHÁCSÉK Magdolna, MOLNÁR Erika, RAVASZ Katalin (2002): *A népességszám alakulása Bihar, Szatmár, Hargita és Kovászna megyében* [online], Korunk. Elérhető: <http://korunk.org/?q=node/6819> [Letöltve 2014. október 15]

IMECS Zoltán, PÁL Zoltán, BARTÓK Blanka, SZÓCS Emese: *A természeti környezet*. In: Benedek József (2011): *Románia. Tér, gazdaság, társadalom*. Kriterion Kiadó, 13-55 old.

Ionel-Mugurel JITEA, Cristina Bianca POCOL (2014): The Common Agricultural Policy and productivity gains in Romanian agriculture: is there any evidence of convergence to the Western European realities? *116 (2)*, 165-167.

KOVÁCS Eszter (2014): *Időbank nyílik Udvarhelyszéken* [online], Székelyhon. Elérhető: <http://www.szekelyhon.ro/aktualis/udvarhelyszek/idobank-nyilik-udvarhelyszeken> [Letöltve 2014. október 14]

SANDU Dumitru, VOINEAGU Vergil, PANDURU Filofteia (2009): *Dezvoltarea Comunei din România* [online]. Elérhető: <https://sites.google.com/site/dumitrusandu/bazededate> [Letöltve 2014. október 3]

SZILÁGYI István (2012): *Güssing, az Ökotárság* [online], Energia. Elérhető: <http://energia.ma/gazdasag/20120616-gussing-az-okoterseg> [Letöltve 2014. Október 4]

VÁRADI Péter Pál, LŐWEY Lilla (1999): *Erdély-Székelyföld: Nagy Küküllő és Udvarhely vidéke*. Veszprém, Péter Pál Kiadó

VOFKORI György (1995): *Székelyudvarhely várostörténet képekben*. Kolozsvár, Polis Könyvkiadó

VOFKORI László (2006): *Az Udvarhelyi régió települései a korszerűsödés útján* [online], Korunk. Elérhető: <http://korunk.org/?q=node/10549> [Letöltve 2014. szeptember 28]

Európa 2020 stratégiája, Európai Bizottság honlapja: http://ec.europa.eu/europe2020/index_hu.htm [Letöltve 2014. szeptember 28].

Góbé termék honlapja: <http://www.gobetermek.ro/gobetermek-bemutato-panel> [Letöltve 2014. október 15].

Székelyudvarhely Megyei Jogú Város Önkormányzatának honlapja: <http://www.udv.ro> [Letöltve 2014. Szeptember 29].

WILLIAMS, S. (2009): *Geography of Tourism. A New Synthesis* (3rd edition). London: Routledge.

SZERZŐK:

BENCZE Zselyke

Egyetemi hallgató, Területfejlesztés BSc., III. évfolyam
Babeş-Bolyai Tudományegyetem
Földrajz Kar
Magyar Földrajzi Intézet
Kolozsvár, Románia
E-mail cím: benczezselyke@gmail.com

CSOMAI Emőke

Egyetemi hallgató, Területfejlesztés BSc., III. évfolyam
Babeş-Bolyai Tudományegyetem
Földrajz Kar
Magyar Földrajzi Intézet
Kolozsvár, Románia
E-mail cím: csomai_emoke@yahoo.com

TAMÁS Botond

Egyetemi hallgató, Területfejlesztés BSc., III. évfolyam
Babeş-Bolyai Tudományegyetem
Földrajz Kar
Magyar Földrajzi Intézet
Kolozsvár, Románia
E-mail cím: tamasboti@yahoo.com

FELKÉSZÍTŐ TANÁR:

BAJTALAN Hunor

PhD hallgató, Babeş-Bolyai Tudományegyetem
Földrajz Kar
Magyar Földrajzi Intézet
Kolozsvár, Románia
E-mail cím: bajtalan.hunor@gmail.com

1. melléklet: A Hegyalja Kistérség SWOT elemzése

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
<p><i>Természeti környezet, kapcsolatok</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Sajátos hegyvidéki tájkép: kiterjedt természetes erdők, dombokkal ívelt legelők kaszálók - Gazdag legelő- és erdőállomány, mely sokoldalú hasznosításra ad lehetőséget (turizmus, faipar, állattenyésztés fejlesztése) - Halászati, vadászati potenciál jelenléte, mely szintén hasznosításra adhat lehetőséget főként a turizmus terén - Gazdag nyersanyagtartalék főleg a faipar, a gyümölcs és gyógynövények terén - A Hargita-hegység természeti és sport tevékenységek vonzereje (kirándulóhelyek, turistaösvények, sípályák) - Változatos erdei gyümölcsökben és gombákban gazdag természeti környezet - Ásványvízforrások (borvíz) jelenléte a térségben - Nagy kiterjedésű külterületek, melyek lehetőséget adhatnak a faállomány pótolására illetve a kaszálók, legelők bővítésére - Testvérvárosi kapcsolatok Székelyudvarhely és 3 ország (Magyarország, Szerbia, Szlovákia) 13 városa között - Székelyudvarhely megyei jogú város jelenléte a kistérségben és annak vezető szerepe 	<p><i>Természeti környezet, kapcsolatok</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Földrajzi elszigeteltség - Fokozódó környezetszennyezés - A túlzott fakitermeléssel és feldolgozással járó természeti katasztrófák (a vadállomány, a növények és gyógynövények élőhelyeinek csökkenése, talajerózió) - A kőfejtés nem megfelelő eljárásából származó környezet-, és tájképromboló hatások - Szerény termőképességű hegyvidéki talajtípusok jelenléte - Már létező gyümölcsösök elhanyagoltsága (főleg alma és szilva) - Kisméretű mezőgazdasági parcellák jelenléte, ezáltal jellemző a mezőgazdasági területek kihasználatlansága - Ásványvizek adta lehetőségek kihasználatlansága <p><i>Kultúra, társadalom</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Kedvezőtlen demográfiai viszonyok: elöregedés, elvándorlás - A társadalom összefogásának, együttműködő erejének hiánya a gazdasági életben - Roma kisebbség beilleszkedési problémái - Magas munkanélküliségi arány - Az alacsonyan képzettek magas aránya, az idegen nyelvek tudásának hiánya, mely hátrányt jelent a turizmus terén - Bizalmatlanság hiánya úgy a helyiek, mint a külföldiek körében - Hagyományok egyre erőteljesebb elhanyagolása - Kevés munkalehetőség, mely maga után vonja az ingázások számának növekedését a városok irányába

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
<p><i>Kultúra, társadalom</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Népművészetek (szövés, fonás, posztókészítés, zsendelykészítés, stb.), népszokások hagyománya - Gazdag kulturális örökség (három keresztény vallás jelenléte, népi hagyományok, szokások ápolása) - Mezőgazdaság, állattenyésztés és gyümölcsstermesztés hagyományának jelenléte - Az Egyház közösség összefogó szerepe a valláshoz való ragaszkodás által - Vendégszerető nép - Aktív civil lakosság, vállalkozói szellem - Civil szervezetek jelenléte, azok aktív, kapcsolattartó tevékenysége (Caritas, annak együttműködése az egyházakkal, Civitas, Artera, Székelyföldi Televíziózásért és Rádiózásért Egyesület, Székelyudvarhelyi Díszgalambászok Egyesülete) - Székelyudvarhely a történelmi iskolaváros - Épített turisztikai látványosságok: Tamási Áron sírja, Orbán Balázs síremléke - Szejkefürdő, Jézus Szíve Kilátó, Jézus Szíve Kápolna, Ivói Lovarda, Ivói Vadaspark, Zetelaki Víztorony, stb. - Kulturális események: Gyümölcsfesztivál, Málnafesztivál, Szenes Napok, Hagyományörző vásárok stb. 	<p><i>Infrastruktúra</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - A megyei és országos utakon kívül kevés aszfaltozott út jelenléte - Nem megfelelően gondozott úthálózat, melyek ezáltal veszélyessé váltak a közlekedés szempontjából főleg a téli közlekedésben - Az úthálózat rossz minősége - A vasúti közlekedés teljes hiánya a kistérség települései között illetve a megye két jelentős városa Székelyudvarhely és Csíkszereda között - Egyre több erdei út létrehozása, mely élőhely-fragmentációt eredményez - Szennyvízelvezetési problémák - Online kommunikációs hálózat hiánya a kistérség szintjén, olyan weboldal hiánya, amely a promóciós és térségismertető eszközök révén népszerűsíteni tudná a térséget - Elhanyagolt állapotban lévő középületek és közterületek jelenléte Székelyudvarhelyen <p><i>Gazdasági élet, turizmus</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Az országos átlaghoz viszonyítva alacsony életszínvonal, szegénység - Az integrált gazdasági vállalkozások hiánya - Kitermelt famennyiségek magas arányú elszállítása - Mezőgazdasági termékek nem helyi feldolgozása - Erdei gyümölcsök és gyógynövények szervezetlen begyűjtése és értékesítése - Helyi feldolgozóüzemek kevés száma - Szervezett turisztikai programok hiánya - Kevés bejegyzett szálláshely, melyeknek ezáltal nincsenek gazdasági szerepük - Korrupció

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
<p><i>Infrastruktúra</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Több irányból való megközelíthetőség (a községek megyei, illetve mellékutakról is elérhetőek) - Könnyű ingázási lehetőség a környező községekből Székelyudvarhely irányába - Szomszédság, kapcsolattartás a Gyergyói- és a Csíki-medencével - Nemzetközi repülőtér 100 km-es térségen belül (Marosvásárhelyi Transylvania nemzetközi repülőtér) - Székelyudvarhely közelsége a kistérség többi településeihez (40 km-es körzetben helyezkedik el a kistérség összes települése) <p><i>Gazdasági élet, turizmus</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Nagyszámú háztáji kisgazdaság jelenléte, főbb foglalkoztatási terület az állattenyésztés (lóállomány, szarvasmarha, sertés, baromfi stb.) - A mezőgazdaság, mint foglalkoztatási terület magas aránya - A faipar domináns gazdasági húzószerepe a kistérségben - Ipari, népművészeti hagyományok (Szerszámkészítés, fonás, szövés stb.) - Gyümölcsstermesztés, pálinkafőzés, kézműves mesterségek hagyománya - Kiemelkedő természeti turisztikai potenciál - Faluturizmus, ökoturizmus - Turistaszálló egységek nagyszámú jelenléte (kulcsos házak, panziók) - Épített örökségek jelenléte (templomok, műemlékek, középületek, székely kapuk) - Kőbányászati lehetőség 	

LEHETŐSÉGEK	VESZÉLYEK
<ul style="list-style-type: none"> - Természeti potenciálok ésszerű kihasználása, főleg a mezőgazdaság és a megújuló energiaforrások terén - Állami támogatások jobb kihasználása - Intenzívebb gazdasági partnerség kialakítása a közeli városokkal (Gyergyószentmiklós, Csíkszereda) - Termelők közötti együttműködés kialakítása - Testvérvárosi kapcsolatok ápolása során adandó turisztikai és egyéb lehetőségek kihasználása - EU-s pályázatok, források megfelelőbb kihasználása (SAPARD, LEADER) - Európai Unió Operatív Program, Nemzeti Vidékfejlesztés Program által kínált támogatások kihasználása - Országos fejlesztési projektek jobb kihasználása - Biogazdálkodásra és termelők közötti kapcsolatok kialakítására megpályázható támogatások kihasználása - A közlekedési infrastruktúra fejlesztése és az épülő autópályák (Észak-Erdélyi autópálya, Jászvásár-Marosvásárhely autópálya) adta kereskedelmi és turisztikai lehetőségek kihasználása - Partnerség kialakítása testvérvárosi turisztikai irodákkal 	<ul style="list-style-type: none"> - Környezetszennyezés fokozódása, ezáltal ökológiai veszélyek fennállása (talajszennyezés, erózió) - Árvíz veszélyének fennállása az intenzív fakitermelés következtében - Az erdőterületek rohamos csökkenése ezáltal a vadon élő állatok és növények veszélyeztetése - A külföldi munkavállalás lehetőségéből származható intenzív elvándorlás - Gazdasági hanyatlás, mely maga után vonhatja a további elvándorlást, az elszegényedés fokozódását - Demográfiai mutatók további kedvezőtlen alakulása - Globális éghajlatváltozás kellemetlen alakulásából származó negatív hatások a turisztikai potenciálokat jelentő természeti környezetre, mezőgazdaságra és gyümölcstermesztésre - Kéleztettebb verseny a szomszédos kistérségekkel a tőkebefektetők bevonásáért - Fiatal pályakezdők munkanélküliségi rátájának növekedése - A kistérség teljes leszakadása a megye fejlettebb térségeitől - Egy újabb gazdasági válság kialakulása - Multinacionális vállalatok megjelenése a térségben, mely a helyi vállalatok sikerét veszélyeztetheti - Olyan területi-közigazgatási reform érvénybeléptetése, mely figyelmen kívül hagyja a helyi közösség érdekeit, kultúráját

LEHETŐSÉGEK	VESZÉLYEK
<p><i>Infrastruktúra</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Több irányból való megközelíthetőség (a községek megyei, illetve mellékutakról is elérhetőek) - Könnyű ingázási lehetőség a környező községekből Székelyudvarhely irányába - Szomszédság, kapcsolattartás a Gyergyói- és a Csíki-medencével - Nemzetközi repülőtér 100 km-es térségen belül (Marosvásárhelyi Transylvania nemzetközi repülőtér) - Székelyudvarhely közelsége a kistérség többi településeihez (40 km-es körzetben helyezkedik el a kistérség összes települése) <p><i>Gazdasági élet, turizmus</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Nagyszámú háztáji kisgazdaság jelenléte, főbb foglalkoztatási terület az állattenyésztés (lóállomány, szarvasmarha, sertés, baromfi stb.) - A mezőgazdaság, mint foglalkoztatási terület magas aránya - A faipar domináns gazdasági húzószerepe a kistérségben - Ipari, népművészeti hagyományok (Szerszámkészítés, fonás, szövés stb.) - Gyümölcsstermesztés, pálinkafőzés, kézműves mesterségek hagyománya - Kiemelkedő természeti turisztikai potenciál - Faluturizmus, ökoturizmus - Turistaszálló egységek nagyszámú jelenléte (kulcsos házak, panziók) - Épített örökségek jelenléte (templomok, műemlékek, középületek, székely kapuk) - Kőbányászati lehetőség 	-